

ἢ παρεσύρθη καὶ αὐτὸς ἐπὶ τινὰς στιγμὰς ὑπὸ τοῦ μυστικοῦ
ρεύματος, ὑφ' οὗ κατελήφθησαν τοσαῦτα παράδοξα πνεύματα
κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον; Μὴ σκοπῶν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύ-
την νὰ προβῶ εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ προβλήματος τούτου, ση-
μειῶ ἐνταῦθα, ὅτι ὁ Φαῦστος, τὸ μέγιστον τῶν ποιητικῶν
δημιουργημάτων τῶν δύο τελευταίων αἰῶνων, συλληφθὲν
περὶ τὴν λήξιν τοῦ παρελθόντος, τέλεον δ' ἐκτελεσθὲν κατὰ
τὸ διάστημα τῶν τριῶν πρώτων δεκαετηρίδων τοῦ αἰῶνος
τούτου, ἐκπροσωπεῖ ἐντελέστατα τὸ πνεῦμα τῆς περιόδου
ταύτης, τὸ μὲν θετικῆς καὶ πεφωτισμένης, τὸ δὲ μυστικῆς καὶ
ὑπνοδατούσης, μὴ δισταζούσης νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ ποθήσῃ
τὰ τολμηρότατα καὶ τὰ χιμαιρικώτατα τῶν ὀνείρων, ὑφ' ὧν
κατελήφθη ποτὲ καὶ συνεκινήθη τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα.

* *
*

Εἶπον ἀνωτέρω, ὅτι ὁ Φαῦστος τοῦ *Widmann* ὑπῆρξεν
ἢ εἰκῶν, τὸ συμπέρασμα τῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Μεταρ-
ρυθμίσεως ἰδεῶν τοῦ γερμανικοῦ κόσμου, ἐξερχομένου μόλις
ἀπὸ τοῦ σκότους τοῦ μέσου αἰῶνος καὶ ἀτενίζοντος τὸ ἀπώ-
τερον φῶς τοῦ νέου ἡλίου, οἷος ἀνέτελλεν ἐν μέσῳ χρυσῶν
νεφελῶν ἀπὸ τοῦ Σινᾶ τῆς Βαρτμπούργης. Ἦδη ὁ Φαῦστος
τοῦ Γκαίτου εἶνε τὸ συμπέρασμα τῆς ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας γενο-
μένης ἐργασίας ἐν Εὐρώπῃ πρὸς χειραφέτησιν τοῦ πνεύματος
ἀπὸ τῆς παραδόσεως. Καθ' ἣν στιγμὴν μεγάλαι ἰδέαι λαμ-
βάνουσι τὴν πραγμάτωσιν αὐτῶν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην καὶ ἐν
τῇ ἐπιστήμῃ καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ· καθ' ἣν
στιγμὴν νέοι ἱστορικοὶ παράγοντες ἀποκαλύπτονται ἐν τῇ ἐκ-
πολιτιστικῇ ἐργασίᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἐν τῇ κολοσσιαίᾳ πάλῃ
τοῦ φωτός καὶ τοῦ σκότους, τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀποκαλύ-

ψεως, ὁ Φαῦστος, νέα τοῦ Προμηθέως ἱστορικὴ ἐνσάρκωσις, τίθησι τὸ πρόβλημα αὐτοῦ, τὸ πρόβλημα τῆς ἀνθρωπότητος, τῆς ἐπιστήμης, ἐν τῇ κυριαρχικῇ αὐτῆς σημασίᾳ καὶ ἐξομολογεῖται μετ' ἀνεκφράστου ὀδύνης, ὅτι διατελεῖ ἐξίσου σοφός, ὄσον καὶ πρότερον.

Πρὸς τί τοσαύτη τοῦ πνεύματος ἐργασία;

Κατόπιν τοσοῦτων μεγάλων ἀνακαλύψεων καὶ κτήσεων καθ' ἅπαντας τοὺς κλάδους τοῦ ἐπιστητοῦ, ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται ἑαυτὸν ἐξίσου ἀμαθῆ καὶ ἀγνοοῦντα, ἐστερημένον πάσης τέρψεως καὶ τρυφῆς.

Ὁ δέκατος ὄγδοος αἰὼν ἐκπνέει μὲ τὸν ἀπελπιν τοῦτον τῆς ὀδύνης στόνον εἰς τὰ χεῖλη· ἀνέτειλε σκεπτικὸς καὶ ἀποθνήσκει τοιοῦτος κατ' οὐσίαν, παρὰ τὰς γοητευτικὰς συγκινήσεις, ἃς διῆλθεν ὑπὸ τὴν φλογερὰν θαλπωρὴν τοῦ ἡλίου τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ἀμερικῇ, ἐν Γαλλίᾳ, πανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου· ὁ δὲ Γκαίτης αἰσθάνεται τὸν στόνον τοῦτον συντετριμμένης ψυχῆς καὶ δημιουργεῖ τὸν Φαῦστον, σκεπτικὸν ἥρωα τῆς ἐπιστήμης, πολλὰ μαθόντα, πολλὰ γινώσκοντα, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐπίσης ὁμολογοῦντα, ὅτι οὐδὲν ἐπίσταται. Φεῦ! ἡ τέχνη εἶνε μακρὰ, ὁ δὲ βλος βραχύς. Καὶ ἐν ἡ περιπτώσει γινώσκεις τι καὶ ἐπέτυχες εἰς τὴν λύσιν προβλήματός τινος καὶ ἀπεκάλυψας εἰς τοὺς ὁμοίους σου ἓνα νόμον τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ κόσμου καὶ ἀνεγνωρίσθης μέγας παρὰ τε τῶν φίλων καὶ τῶν ἐχθρῶν, μὴ εἶσαι εὐδαιμονέστερος αὐτῶν; Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι τέρψεις, ἐκτὸς ἐκείνων, ἃς διέρχεται ἀπολαύων ὁ σοφὸς ἐντὸς τοῦ σπουδαστικοῦ γραφείου, ἀγρυπνῶν ἐπέκεινα τοῦ μεσονυκτίου, καταλαμβανόμενος ὑπὸ τοῦ πρωῖνου λυκόφωτος, ἐγρηγορῶν εἰσέτι ἐπὶ σωρείας κεκλεισμένων διὰ τὸν πολὺν κόσμον βιβλίων, δι' αὐτὸν δὲ μόνον ἠνεωγμένων. Γινώσκει τὰς τέρψεις ταύτας κρεῖττον ὁ

ὑποτακτικός τοῦ μάγου, ἢ δυστυχῆς θνητῆ ὑπαρξίς, ὁ λεγόμενος Βάγνερ, ἐνῶ ὁ μέγας διδάσκαλος εἶνε τέλειον ἀπόκληρος αὐτῶν, ἀπὸ τοῦ γραφείου μόνον βλέπων τὸν κόσμον διὰ τῶν διόπτρων, ἀλλ' ἐκ τοῦ πλησίον καθ' ὀλοκληρίαν ἀγνοῶν τὰς τέρψεις αὐτοῦ καὶ τὰς πικρίας.

Καὶ ἐν τούτοις ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος οὗτος νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸ φῶς τῆς πραγματικῆς ζωῆς, νὰ κατανοήσῃ σπουδάζων τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου, διότι νεκρὰ εἶνε ἡ σοφία τῶν βιβλίων, ἢ ἀντλεῖ ὁ ἄνθρωπος ἐκ τῆς γνώσεως μόνον καὶ τῆς μελέτης τοῦ παρελθόντος, ἐκ τῆς εὐρωτιώσεως ταύτης αὐτοῦ κληρονομίας, ἢ μόνῃ δ' ἀληθῆς σοφία εἶνε ἡ σοφία τοῦ κόσμου· ἡ ἱστορία ὀφείλει νὰ δώσῃ χεῖρα συνδιαλλαγῆς καὶ συνεργασίας εἰς τὸ ἐνεστὼς πρὸς δημιουργίαν τοῦ μέλλοντος. Τοῦτο αἰσθάνεται ἐπὶ τέλους ὁ μάγος, ὅστις μάτην ἐσπούδασε μετὰ ζέσεως φιλοσοφίαν, νομικὴν, ἰατρικὴν καὶ οἴμοι! καὶ θεολογίαν. Ἡ ἐπίγειος ἐπιστήμη εἰς οὐδὲν ὠφέλησεν· ὁμοιάζει ἐπίσης πρὸς τοὺς λοιποὺς τῶν κοινῶν βροτῶν, κατ' οὐδὲν διαφέρων αὐτῶν, ἢ μόνον κατὰ τύπον ματαιίας γνώσεως.

Ἐν τούτῳ τῷ σημείῳ κεῖται ἡ δέσις τοῦ δράματος τοῦ Φαῦστου, οὐ τὴν λύσιν διὰ τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ τέχνης ἀπειράθη ὁ Γκαίτης, λήγοντος τοῦ δεκάτου ὀγδόου καὶ ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος.

Παρὰ τὴν σοφίαν αὐτοῦ, ὁ Φαῦστος εἶνε σκεπτικός, διστάζει περὶ τῶν πραγματικῶν αὐτοῦ γνώσεων. Καὶ ἐπικαλεῖται ὑπερφυσικόν τι, ἐκτὸς τῶν αἰσθήσεων λειτουργοῦν πνεῦμα, νὰ ἐξαγάγῃ αὐτὸν τῆς ἀμφιβόλου θέσεως. Ὁ δαίμων δὲν διστάζει νὰ παραστῆ πρὸ τοῦ καλοῦντος σοφοῦ. Ἵππῆρξε πάντοτε πρόθυμος νὰ παράσχῃ συνδρομὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον, καίτοι ἐγίνωσκεν, ὅτι θέλει ἀμειφθῆ διὰ τῆς ἀγνωμασύνης τοῦ εὐεργετηθέντος. Ἀλλὰ τὸ κέρδος μιᾶς ψυχῆς καὶ ψυ-

καὶ ψυχῆς τοσοῦτον ἐξόχου, καθίστησιν αὐτὸν θεραπευτικὸν καὶ ὑποτακτικώτατον. Ἐκτὸς τούτου, ὁ Σατανᾶς τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, ὁ Μεφιστοφελῆς οὗτος τοῦ Γκαίτου, δὲν εἶνε τὸ καταχθόνιον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πνεῦμα τῶν παρωχημένων χρόνων, τὸ πνεῦν ἐκδίκησιν μόνον καὶ μῖσος κατὰ τῶν ἀνθρώπων. Εἶνε εὐγενῆς τὴν συμπεριφορὰν, ἀστικώτατος ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Λοιδορεῖς αὐτὸν καὶ ἐν τούτοις κλίνει προσηνέστατα, ὡσεὶ μηδὲν συνέβη. Εἴτε θεός, εἴτε ἄνθρωπος εἶνε ὁ μεθ' οὗ ἀναστρέφεται, οὐδέποτε ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς ἄκρας ἀβρότητας καὶ ὑποταγῆς. Πρὸς τὸν θεόν, ἐρωτῶντα περὶ τῶν τοῦ κόσμου τούτου πραγμάτων, λέγει μετὰ μεγίστης καλοκάγαθίας, ὅτι ἐμπνέει αὐτῷ οἶκτον ὁ ἄνθρωπος, οὐδ' εὐχαριστεῖται νὰ τὸν βασανίζῃ.

Νομίζει τις πολλάκις, ὅτι κατὰ ρητὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου δοκιμάζει τὸν ἄνθρωπον, κατὰ πόσον οὗτος δύναται ν' ἀντιστῆ εἰς τοὺς πειρασμούς, ἀλλ' οὐχὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς καταστροφῆς αὐτοῦ, ὡς ἐπεδίωκεν ὁ Σατανᾶς ἀρχαιοτέρων χρόνων. Ὑπὸ τοιαύτην πρόθεσιν παρουσιάζεται πρὸς τὸν κορεσθέντα ἤδη τῶν πάντων Φαῦστον, ἐκδηλοῦντα δ' ἐκάστοτε νέους πόθους.

Ὁ Γκαίτης, δημιουργῶν τὸν Μεφιστοφελῆ, ἀναβιδάζων αὐτὸν ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἐσκόπει δύο τινά: νὰ καταστήσῃ αὐτὸν καταληπτὸν καὶ εἰς τοὺς σκεπτομένους καὶ εἰς τοὺς μὴ τοιούτους. Εἶπον, ὅτι ὁ σοφὸς ἐθεωρεῖτο καθ' ὅλον τὸν μέσον αἰῶνα ὡς συμπράκτωρ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τοῦ Σατανᾶ. Ὁ ποιητῆς δὲν ἐνόει βεβαίως νὰ μὴ λάβῃ ὑπὸ σημείωσιν τὴν δημοτικὴν ταύτην πρόληψιν, ὧν ἄνευ ἢ ἐπιτυχία καὶ ἢ κατανόησις τοῦ ἔργου ἤθελεν εἶναι ὅλως προβληματικὴ. Ἐντεῦθεν τὸ διπλοῦν πρόσωπον, ὑφ' ὃ ἐμφανίζεται ἐν τῷ δράματι ὁ ἀπεσταλμένος οὗτος τοῦ Ἄδου. Ποῦ μὲν χυδαῖος λοι-

δορος, ποῦ δὲ περιποιητικός, ἀληθῆς gentlemann, ὡς τις τῶν φιλοσοφικῶν ἡρώων τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος. Ὁ Μεφιστοφελῆς παρηκολούθησε τὰς προόδους τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς κοινωνίας, ὧν ὑπῆρξεν ἐν σκοτεινοῖς χρόνοις ὁ θιασώτης καὶ ὁ ἀπόστολος, ἤδη δὲ ἀποκαλύπτεται εἰς τὸν ἀπογοητευθέντα σοφὸν ἐν ὅλῃ τῇ συνειδήσει καὶ τῇ ἀποστολῇ εὐεργετικοῦ καὶ φιλανθρώπου πνεύματος. Ὡς τοιοῦτον ἰδίᾳ πνεῦμα ὁ Μεφιστοφελῆς εἶνε ἀπαράμιλλος, ἀληθῶς πρωτότυπος, εἰς τῶν περιεργοτάτων τύπων τῆς δραματικῆς τέχνης.

Ὁ Μεφιστοφελῆς εἶνε τὸ πνεῦμα τῆς ἀρνήσεως· ἀλλ' ἐν τῇ ἀρνήσει ταύτῃ ὀπόση πραγματικότης! Ὁ Ἐγγελος ἐνεώρα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ πνεύματος τρία κύρια σημεία: τὴν θέσιν, τὴν ἀντίθεσιν καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν παράγωγον σύνθεσιν. Ἡ ἀντίθεσις εἶνε ἐξίσου λογικὴ καὶ ἀναγκαία ἐν τῷ βίῳ τοῦ πνεύματος, ὅπως καὶ ἡ θέσις καὶ ἡ σύνθεσις. Ὁ Μεφιστοφελῆς ἀντιπροσωπεύει ἐν τῷ δράματι τὸ δεύτερον τοῦτο στοιχεῖον καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔννοιαν καὶ ὄντοτητα. Δὲν εἶνε τοῦτο στοιχεῖον μόνον καταστροφῆς, ἀλλ' ἐπίσης καὶ στοιχεῖον δημιουργίας. Ἄνευ τῆς ἀρνήσεως ταύτης, ἄνευ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Σατανᾶ, ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου, ἡ δράσις, αὐτὴ ἡ προσωπικότης ἤθελον ἐκλίπη· γαλήνη ἀπόλυτος, προκαλοῦσα τὴν σῆψιν, ἤθελεν ἐπέλθῃ ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἡ γαλήνη τῶν νεκροταφείων, καὶ ὁ ἠθικὸς ἡμῶν κόσμος, ὁ γεννηθεὶς καὶ ἀναπτυσσόμενος ἐκ τῆς ἀντιθέτου ἐνεργείας διαφόρων δυνάμεων, ἤθελεν ἐκλίπη ἐν τῇ στασιμότητι καὶ τῇ ἀκίνησίᾳ. Ὁ Μεφιστοφελῆς ἄρα εἶνε ἐξίσου δημιουργικὸν πνεῦμα, ὅπως καὶ ἀρνητικόν, ἀναπόφευκτον πρὸς τὴν κίνησιν καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς κοινωνίας. Εἶνε μέρος τῆς δυνάμεως,

ἤτις αἰεὶ ποθεῖ τὸ κακὸν καὶ πράττει αἰεὶ τὸ ἀγαθόν· εἶνε τὸ πνεῦμα τῆς ἀρνήσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς δημιουργίας.

Τὸ πνεῦμα τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας τῆς ἐξελιξέως κεῖται ἐν τῇ ὁμολογίᾳ ταύτῃ τοῦ Μεφιστοφελούς. Οὐδὲν εἶνε μόνιμον καὶ διαρκές ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ· τὰ πάντα ρεῖ. Ἐν τῇ διαρκείᾳ δὲ ταύτῃ ροῇ καὶ κινήσει τῶν ὄντων ἀναπτύσσεται ὁ βίος τοῦ παντός, ἐξελίσσεται ὁ τε φυσικὸς καὶ ὁ ἠθικὸς κόσμος. Ὑπάρχει ἄλυσις ἀλληλένδετος μεταξὺ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς δημιουργίας· ἀμφότερα ταῦτα δὲν δύνανται νὰ κατανοηθῶσιν αὐτούσια καὶ μεμονωμένα, ἢ δὲ ἀμοιβαία αὐτῶν σύμπραξις καὶ ἐνότης οὐδόλως ἀμφιβάλλεται, οὐδὲ συζητεῖται. Οὕτως ὁ Μεφιστοφελῆς δικαίως σεμνύνεται, ὅτι ποθεῖ τὸ κακόν, αἰείποτε δὲ τὸ ἀγαθὸν πράττει. Ἐν τούτῳ κεῖται ἡ ἀρχὴ τῆς ἀναλύσεως, τῆς κριτικῆς, αὐτῆς τῆς ἀρνήσεως, ὧν ἄνευ ἠθικὸς κόσμος δὲν ὑφίσταται, οὐδὲ δύναται νὰ λειτουργήσῃ, ἢ δὲ ἐπιστήμη λαμβάνει ἐκ τῶν ἀντιθέσεων τούτων τὰ ἰσχυρότατα τῶν ὄπλων αὐτῆς καὶ ἐπιχειρημάτων.

Εἶνε ὠραῖος ὁ κόσμος οὗτος, λαμπροὶ καὶ ἀπαράμιλλοι οἱ τύποι αὐτοῦ. Ἀλλὰ τίς δύναται νὰ μᾶς βεβαιώσῃ, ὅτι οἱ τύποι οὗτοι ἔσονται αἰώνιοι; Καὶ ἐν τούτοις, ἂν δὲν εἶνε τοιοῦτοι οἱ τύποι οὗτοι, ἀντικαθίστανται θᾶττον ἢ βράδιον δι' ἄλλων, κρειττόνων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, οἵτινες πάλιν ἀντικαθίστανται δι' ἄλλων.

Ἐν τῷ πανθεισμῷ τούτῳ τοῦ ποιητοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν, ἡ οὐσία καὶ ἡ ἀρνήσις ἔχουσι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀρχήν. Εἶνε μὲν ἀρνήσις τοῦ Θεοῦ ὁ Σατανᾶς, ἀλλ' ἀρνήσις οὕτως εἰπεῖν δημιουργική, ἀρνήσις ἄρα, ἔχουσα λόγον ὑπάρξεως. Ἐντεῦθεν ὁ Μεφιστοφελῆς ἐν τῷ δράματι τούτῳ παρίστησιν ἐπίσης πρόσωπον θετικόν, ἐνεργόν, ἀνερχόμενον ἀπὸ

τῶν ἀβύσσων, ἵνα παραστῆ ἐν τῷ μεγάλῳ δράματι τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας καὶ πρωταγωνιστήσῃ ἐν τῇ ἐξελίξει αὐτῆς. Καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Φαῦστος, κορεσθεὶς τῆς σοφίας, βλασφημεῖ αὐτὸς ἑαυτόν, ὡς οὐδὲν γινώσκοντα μετὰ τοσούτους πόνους καὶ μόχθους, ἐμφανίζεται ὁ Μεφιστοφελῆς, αὐτόκλητος, ὡς τὸ πνεῦμα τῆς εἰρωνείας, τῆς ἀρνήσεως, τῆς κριτικῆς, τῆς ἐπιστήμης, ἀνηλεῆς χλευαστῆς, ἐν' ἀποδείξει μετ' ὀλίγον διὰ πραγμάτων, ὅτι ἀληθῶς νεκρὰ εἶνε ἡ σοφία τῶν βιβλίων πρὸ τῆς σοφίας τῆς πραγματικότητος, ἧς αὐτὸς γινώσκει τὰ μυστήρια, κατέχων τὰς κλεῖδας αὐτῶν. Ὁ Φαῦστος ὑποκλίνει εἰς τὸν Μεφιστοφελῆ, μὴ δυνάμενος ν' ἀντιστῆ κατὰ τῆς εἰρωνείας αὐτοῦ καὶ τῶν ἀντιρρήσεων. Τὰ φίλτρα τῆς ἐπιστήμης, τὰ θελκτήρια τοῦ ἀγνώστου κόσμου, ὃν ὑποδείκνυσι τὸ πνεῦμα διὰ τῶν ἀκτινοβόλων πυλῶν τοῦ μέλλοντος, παρασύρουσι τὸν σοφὸν καὶ ὑπογράφει ἐπὶ τέλους συμβόλαιον ὑποταγῆς εἰς τὸν ἀπεσταλμένον τῶν ἀοράτων δυνάμεων, ἐκδηλουσῶν τὸ κράτος αὐτῶν διὰ τοῦ ἀρνητικοῦ τούτου πνεύματος.

Ἡ Γερμανία τῆς ἐπιστήμης, τῆς κριτικῆς, τῆς ἀμφιβολίας, τῆς ἀρνήσεως, ἐσκίρτισεν ἀναμφιβόλως ἐξ ἀρρήτου τέρψεως ἐπὶ τῇ συμβολικῇ ταύτῃ παραστάσει τῶν πόθων αὐτῆς. Εἶδεν ἐν τῷ Φαύστῳ, ὑπογράφοντι συμβόλαιον ὑποταγῆς εἰς τὸν ἀρνητικὸν Μεφιστοφελῆ, τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος, τὴν ἐνσάρκωσιν τῶν μεγάλων παλαιστῶν καὶ ἡρώων ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ αὐτῆς σταδιοδρομίᾳ. Βεβαίως εἶνε ὁ Φαῦστος παγκόσμιος ἥρως, βεβαίως τὰ αἰσθήματα αὐτοῦ, τὰ πάθη, αἱ σκέψεις καὶ αἱ τέρψεις ἔχουσι τὸ καθαρῶς ἀνθρώπινον, ἀνώτερον χρόνου καὶ τόπου, ἀλλ' ὡς ἐνσώματος, ὡς ἐθνικὸς ἄνθρωπος, φέρει γερμανικὸν τύπον καὶ χαρακτῆρα. Εἶνε ἴδιον τῶν μεγάλων ἀνθρωπίνων συλλήψεων νὰ ὑπέρβαι-

νωσι τὰ τεχνητὰ τῆς πατρίδος καὶ τῆς φυλῆς ὄρια καὶ ν' ἀπολούωνται ἐν τῇ μεγάλῃ κολυμβήθρα τῆς ιδέας, ἣτις ἐλευθέρα πάσης καιρικῆς ἐπιδράσεως, ἀνήκει εἰς τὸ παρὸν ἐξίσου, ὅσον καὶ εἰς τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον. Οὐχ ἤττον ἢ Γερμανία, οὐδὲ νὰ λησμονήσῃ πρέπει, οὐδὲ νὰ λησμονηθῇ, ὅτι παρέσχεν θαυμάσιον τεχνικὸν τύπον εἰς ἓνα τῶν μεγίστων πνευματικῶν ἡρώων τῆς δραματικῆς δημιουργίας.

* *
*

Ὁ Φαῦστος, μέλλων νὰ παραδώσῃ ἑαυτὸν εἰς τὸν Μεφιστοφελῆ, τὸ πνεῦμα τοῦτο τῆς ἀρνήσεως καὶ τῆς εἰρωνείας, εἶνε μία ἀποψις τοῦ γερμανικοῦ Πρωτέως. Ἐντεῦθεν ἄρχεται ἡ δρᾶσις καὶ ἡ ἐξέλιξις τοῦ δράματος. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἄρχεται ἡ ἀποκάλυψις. Ὁ ἀτίθασος σοφὸς γοητεύεται ὑπὸ τῶν μυστικῶν φίλτρων τοῦ δαίμονος, εἰς πέλαγος ἐκστάσεων ριπτόμενος τῇ συνδρομῇ καὶ τῇ λειτουργίᾳ ἀπάντων τῶν ἀοράτων πνευμάτων. Ἐν τῷ μεταξύ ἐξεγείρεται. Ὅποιος ἀπολεσθεὶς κόσμος ἡδονῆς, τέρψεων, πόθων, αἰσθημάτων, ἔρωτος! Πᾶσα ἡ λειτουργήσασα ἐπὶ στιγμὴν πληθὺς τῶν πνευμάτων ἐξηφανίσθη καὶ ἐπανέρχεται αὖθις ὁ θετικὸς ἄνθρωπος.

Ἐπὶ τοιαύτας ἐντυπώσεις καταρᾶται τὰ πάντα, τὴν δόξαν, τὴν φήμην, τὸ αἶσθημα, τὴν πίστιν, τὴν ἐλπίδα καὶ αὐτὴν τὴν ὑπομονήν! . . .

Ἄλλ' ὁ περιποιητικὸς δαίμων δὲν καταλείπει τὸν μεθ' ἑαυτοῦ συμβληθησόμενον· ἐννοεῖ νὰ ἐκτελέσῃ τοὺς ὄρους τοῦ συμβολαίου πληρέστατα, νὰ καταστῇ εὐπειθέστατος θεράπων τοῦ Φαύστου, εἰ καὶ οὗτος ὄνειδίζει αὐτόν, ὡς ἐκ φιλαυτίας ἢ ἄλλοι ἢ ἐξ ἀγάπης πρὸς τὸν Πλάστην καθιστάμενον ὠφέ-

λιμον. Ἐπὶ τέλους, μετὰ πολλοὺς δισταγμούς, ὁ Φαῦστος ἀποδέχεται ν' ἀκολουθήσῃ τὸν Μεφιστοφελῆ εἰς τὰ βασίλεια αὐτοῦ, νὰ ἴδῃ τὸν μικρόκοσμον καὶ εἶτα τὸν μεγαλόκοσμον. Μετὰ τινὰς περιπλανήσεις ὁδηγεῖται ὁ Φαῦστος εἰς τὸ μαγεῖον μαγίσσης. Ὑπάρχουσι ποικίλα ἀντικείμενα ἐν τῷ καταχθονίῳ τούτῳ ἄντρῳ, μεταξὺ δ' αὐτῶν καὶ κάτοπτρον. Ἐν τούτῳ ἀτενίζει ὁ σοφὸς τὸ ὄν, ὃ περ προωρίσθη νὰ μαγεύσῃ αὐτόν.

* *
*

Ὁ ἔρως ἀνακαινίζει ἀληθῶς τὸν Φαῦστον. Τὸ πλαστικὸν ἐκεῖνο σῶμα, τὸ ὁποῖον πρὸ μικροῦ ἀπεθαύμαζεν ὁ σοφὸς ἐν τῷ κατόπτρῳ, μέλλει νὰ ἴδῃ μετ' ὀλίγον ζωντανὸν καὶ ἔμφυχον ἐν τινὶ ὁδῷ τῆς πόλεως. Εἶνε ὡραία, παρθενική, ἀθάλα κόρη ἡ Μαργαρίτα, ἱκανὴ νὰ τρέψῃ εἰς φυγὴν τὰς βαθυτάτας τοῦ σοφοῦ σκέψεις, τὰ θειότερα αὐτοῦ ὄνειρα. Ὁ Φαῦστος ἐρᾶται αὐτῆς ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς. Ἔσται αὕτη ἡ μυστικὴ Βεατρίκη, ἣτις θέλει ὁδηγήσῃ αὐτόν διὰ μυρίων περιπετειῶν καὶ κινδύνων ἀπὸ τοῦ γήινου εἰς τὸν οὐράνιον κόσμον. Ἡ κόρη ἀνθίσταται κατὰ πρῶτον εἰς τὰς περιποιητικὰς καὶ τρυφερὰς θωπείας τοῦ ἐρωτολήπτου σοφοῦ, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὑποχωρεῖ, χάρις εἰς τὰς μαγγανείας τοῦ Μεφιστοφελούς. Καὶ ἤδη εἶνε ἐραστὴς αὐτῆς ὁ Φαῦστος. Δέχεται αὐτόν ἐν καιρῷ νυκτός ἐν τῷ κήπῳ τῆς Μάρθας καὶ ὅτε ἐξέρχεται, ἡ Μαργαρίτα, πλήρης περιπαθείας, ἐρωτᾷ, τί ἄρα γε εὐρίσκει ἐν αὐτῇ τοιοῦτος ἄνθρωπος.

* *
*

Ἡ Μαργαρίτα δὲν εἶνε αὐθαίρετον, ἰδιότροπον πλάσμα τῆς ποιητικῆς δημιουργίας τοῦ Γκαίτου. Δὲν ὑπάρχει γυναι-

κεῖος τύπος, τοσοῦτον γνησίως γερμανικός, ὅσον ὁ τῆς Μαργαρίτας. Τὴν αὐστηρὰν φυσιογνωμίαν τοῦ Φάυστου ὄφειλε νὰ ὑποκεράσῃ ἀγαθὴ καὶ ἀπλοϊκὴ κόρη. Ὁ μὴ εὐρίσκων κορρυσμὸν ἐκ τῆς ἐπιστήμης αὐτοῦ σοφός, ὁ ἐστερημένος πάσης τέρψεως καὶ χλιδῆς, εὐρίσκει τὰ πάντα ἐν τοῖς κόλποις τῆς Μαργαρίτας. Εἶνε ἀληθὴς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἢ παράστασις αὕτη, ἀντληθεῖσα ἐξ αὐτῆς τῆς κοινωνικῆς τοῦ ἔθνους ζωῆς καὶ πραγματικότητος. Δὲν ἐξετάζω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, ποῖα ἠρωῖς τοῦ βίου τοῦ Γκαίτου ἐνεσαρκώθη ἐν τῇ Μαργαρίτᾳ ταύτῃ τοῦ Φάυστου, ἵνα δημιουργηθῇ τὸ ἀμίμητον ἀριστοτέχνημα. Ὅ τι θαυμάζω ἐν αὐτῷ εἶνε ἢ ἀθώότης, ἢ ἀγνεία καὶ μετὰ τὴν μοιραίαν πτώσιν τῆς θυσιασθείσης εἰς τὰς σατανικὰς τοῦ Μεφιστοφελοῦς παγίδας καὶ μαγανείας παρθένου.

Εἶδετέ ποτε ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Δρέσδης, παρὰ τὴν Σίξτειον παρθένον τοῦ Ραφαήλου, τὴν παρθένον τοῦ Χολμπάιν; Ἡ πρώτη εἶνε φλογερὰ Ἰταλίς, ἀληθὴς Ρωμαία, ὡς αἱ κόραι τοῦ Trastevere, ἢ προκαλέσσα τὸν ἔρωτα καὶ τὰς τέρψεις τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου, ὃν ζῶντα «ἐφοβήθη ἢ κτίσις μὴ νικηθῇ ὑπ' αὐτοῦ, ἀποθανόντα δὲ μὴ συναποθάνῃ μετ' αὐτοῦ». Ἄλλ' ὅλως ἀντίθετος τύπος εἶνε ἢ δευτέρα, ἢ παρθένος τοῦ Χολμπάιν. Ἀγαθὴ, μελαγχολικὴ, περιπαθὴς, σεμνὴ, ἀπεικονίζει τὸν ἀνεπίληπτον τύπον τῆς αἰδοῦς καὶ τῆς ἀγνείας. Οὐδέποτε ἐσκέφθη τι ἀπηγορευμένον, οὐδέποτε ὑπέκρυψεν εἰς τὰς ἐπιδράσεις τῶν αἰσθήσεων· εἶνε ἀληθὴς παρθένος, αἰθέριον πλάσμα, κατὰ συγκυρίαν μόνον εὐρισκομένη ἐν τῷ ἐπιγείῳ τούτῳ κόσμῳ τῆς ἀμαρτίας.

Τοιαύτη ἦτο ἡ Μαργαρίτα τοῦ Φάυστου, πρὶν ἢ ἶδῃ τὸν ἔρωτύλον σοφὸν καὶ ὑποστῆ τὴν ἐπενέργειαν τῶν περιποιήσεων αὐτοῦ. Εἶνε ἢ παράστασις τῆς ιδεώδους ποιήσεως,

τῆς Γερμανίας ἐν τῇ μυστικῇ αὐτῆς ἀγνείᾳ καὶ ἀθρότητι, ξένης ἔτι πρὸς τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὰ φίλτρα τῶν ἐγκοσμίων πραγμάτων, τῆς Γερμανίας, ὅποια ἐξεδηλοῦτο ἐν τῇ ἀγγελικῇ μουσουργίᾳ τοῦ Σεβαστιανοῦ Μπάχ, ἐν τοῖς ἱεροῖς ὕμνοις τοῦ Μαρτίνου Λουθήρου, ἐν τοῖς ἀκτινοβόλοις ἀδύτοις τῶν γοθθικῶν Μητροπόλεων. Ἡ σύγχρονος τότε ρωμαντικὴ σχολή, μὲ ὅλην αὐτῆς τὴν πίστιν καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν, δὲν παρέστησεν ὠραιότερον καὶ συμπαθέστερον τύπον, ὅσον ὁ μέγας ἐθνικός ἐν τῇ παραστάσει τῆς Μαργαρίτας. Ἡ ἡρώϊς τοῦ Φαῦστου δὲν εἶνε τὸ φαντασιῶδες πλάσμα τῶν ὄνειροπόλων ρωμαντικῶν τῆς Γερμανίας, εἶνε ἐνσαρκον ὄν, πλήρες ζωῆς καὶ πραγματικότητος, κεκτημένον αἰσθήσεις, εἰ καὶ δὲν εἶνε ἐλεύθερον τῶν μυστικῶν ἐπιδράσεων τῆς ὀρησκείας. Ἐκπροσωπεῖ μείζονα πραγματικότητα. Εἶνε ἡ Γερμανία, ἥτις πλανηθεῖσα ἐπὶ τοσοῦτους αἰῶνας ἐν τῷ χιμαιρικῷ κόσμῳ τῶν ὑπερκοσμίων ἐκστάσεων, τῶν ὑπερφυσικῶν ὀπτασιῶν, βαυκαληθεῖσα ὑπὸ κατανυκτικῶν ὀρησκευτικῶν ἄσμάτων, ἐκστατικὴ ὡς μία τῶν βασιλισσῶν αὐτῆς, ἡ ἅγια Ἐλισάβετ τῆς Θυργγίας, μετὰ πολλὰς δοκιμασίας καὶ ἀντιστάσεις, ὑποκύπτει εἰς τὰ δελεάσματα τοῦ Μεφιστοφελουῦς καὶ τοῦ Φαῦστου, στερουμένη τῆς ἀγνείας αὐτῆς, ἀλλ' ἵνα παράσχη ζωὴν, ἔν' ἀνακαινίσει διὰ τοῦ θάλπου τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς συμπαθείας σοφόν, καταλείποντα τὴν νεκρὰν σοφίαν τῶν βιβλίων καὶ τῶν παραδόσεων καὶ κατερχόμενον εἰς τὴν ζωντανὴν καὶ πραγματικὴν σοφίαν τοῦ κόσμου.

* *
*

« Καὶ ἐν τῇ ἀπολαύσει δίψαν ἄσβεστον
Ἐπιθυμίας ἔχω »,

ἐπιφωνεῖ ὁ Φαῦστος πρὸς τὸ ὕψιστον πνεῦμα, ὃ περ ἔδωκεν

αὐτῷ ὅτι ἐζήτησε, βασιλῆιον τὴν φύσιν, ἀλλ' ἅμα καὶ τὴν δύναμιν γὰ περιπτύξῃ αὐτὴν καὶ αἰσθανθῆ.

Ὡ τῆς ματαιότητος τῶν ἐγκοσμίων! τοσαῦτα ἔλαβεν ὁ ἀκόρεστος καὶ δὲν διστάζει νὰ παραπονεθῆ.

Καὶ ἐν τούτοις κορέννυται· τὰ πάντα φαίνονται αὐτῷ πάλιν μάταια, ἀνάξια λόγου, καὶ ἡ κατανόησις τοῦ ἔξω τῶν αἰσθήσεων κόσμου καὶ ἡ γνῶσις τῶν μυστηρίων αὐτοῦ καὶ αἱ ἀπολαύσεις τοῦ ἔρωτος· ἀλλ' ἡ ἀποπλανηθεῖσα Μαργαρίτα, ἀποφευγομένη παρὰ τῶν γνωρίμων καὶ φίλων, κακολογουμένη ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ τῷ κατὰ τῆς ἀγνείας ἐγκλήματι, οὐδαμοῦ εὐρίσκει ἡρεμίαν. Ἀγαπᾷ τὸν Φαῦστον, δὲν δύναται νὰ ζήσῃ ἄνευ αὐτοῦ, ἀλλὰ τήκεται ἀφ' ἑτέρου, ὅτι βλέπει αὐτὸν ἄθεον, φερόμενον ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ἀπωλείας. Περὶ δὲ τῆς ἰδίας ἀπωλείας; Ἄλλοτε, ὅτε κόρη πτωχὴ ἠμάρτανε, ἐστερεῖτο λέξεων πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ ἀδικήματος· καὶ ἤδη, ὅτε αὕτη εἶνε ἀμαρτωλὴ, τί νὰ εἶπῃ;

Ἡ ἀμαρτία φέρει θάνατον· ἡ Μαργαρίτα θανάσιμον διέπραξεν ἀμάρτημα· κατέστη παιδοκτόνος· δὲν δύναται νὰ παρηγορηθῆ· παρίσταται πρὸ τῆς εἰκόνης τῆς *Mater Dolorosa*, τεθλιμμένη καὶ αὐτὴ, ἀλλ' ἐκ διαφόρων ὅλως αἰτίων. Ὅποια μυστικὴ, γλυκερὰ θλίψις ἐξέρχεται ἐκ τοῦ ἀπαραμίλλου ἄσματος τῆς!

Μᾶλλον τεθλιμμένος ἐν τούτοις καὶ ἄπελπις εἶνε ὁ ἀδελφὸς τῆς Μαργαρίτας, Βαλεντῖνος ὁ στρατιώτης. Γινώσκει ἤδη τὸ ἀμάρτημα τῆς ἀδελφῆς. Αὐτὸς ἦτο ἄλλοτε ὑπερήφανος ἐπὶ τῇ τιμῇ αὐτῆς καὶ τῇ ἀγνείᾳ. Ἀλλὰ τῶρα ἐπιθυμεῖ νὰ συντρίψῃ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κατὰ τῶν τοίχων. Πᾶς δύναται νὰ τὸν ὑβρίσῃ καὶ νὰ τὸν εἰρωνευθῆ. Τεθλιμμένος καὶ ἀπαρηγόρητος ἵσταται πρὸ τοῦ παραθύρου τῆς ἀδελφῆς. Εἶνε νύξ. Ἐπιφαίνεται μετ' ὀλίγον ὁ Φαῦστος ἐν συ-

συνοδία τοῦ Μεφιστοφελουῦς. Τραγικὴ συνάντησις. Βλέπει τὸν διαφθορέα τῆς ἀδελφῆς ὁ Βαλεντῖνος· κτυπᾶται μετ' αὐτοῦ. Παρεμβαίνει ὁ Μεφιστοφελῆς, ἐν δὲ τῇ συμπλοκῇ πίπτει ὁ ἄθῳος, ὁ τὴν τιμὴν ἑαυτοῦ ἐκδικῶν Βαλεντῖνος. Ἐξέρχεται τοῦ οἴκου ἡ Μαργαρίτα καὶ βλέπει τὸ ἀπαίσιον θέαμα. Ὅποια ἀπὸ ἐκείνης τῆς στιγμῆς καταστροφή! Ζητεῖ πανταχοῦ παραμυθίαν· ἀλλὰ ποῦ νὰ εὔρη αὐτήν; Εἰσέρχεται ἐντὸς τοῦ ναοῦ. Ἄλλοτε ἐψιθύριζεν ἐγκαρδίους εὐχὰς πρὸ τῆς εἰκόνης τῆς Παρθένου. Ἐν ταῖς μυστικαῖς αὐτῆς ἐκστάσεσιν ἐνωτίζετο θαυμασίας μελωδίας. Καὶ ἤδη ἀκούει τὴν σαρκαστικὴν εἰρωνεῖαν καταχθονίου πνεύματος.

Φεύγει, φεύγει ἐκ τοῦ ναοῦ ἡ Μαργαρίτα. Περιφρονουμένη παρὰ πάντων, παρ' οὐδενὸς χαιρετιζομένη, συλληφθεῖσα ὑπὸ τῆς ἐξουσίας, ρίπτεται εἰς σκοτεινὸν δεσμωτήριον. Τίς θὰ τὴν σώσῃ; Καὶ πάλιν ὁ Μεφιστοφελῆς, ὁ αἴτιος τῆς καταστροφῆς, θέλει συνδράμῃ τὸν Φαῦστον, ἵν' ἀπαλλάξῃ αὐτὴν τῶν δεσμῶν. Εἰσέρχεται οὗτος ἐντὸς τῆς εἰρκτῆς. Βαρὺς καὶ τεθλιμμένος, ἀκροᾶται ἀπὸ τοῦ βάθους τοῦ δεσμωτηρίου τὸ πένθιμον ἄσμα τῆς ὑπ' αὐτοῦ πλανηθείσης, τῆς καθειργμένης γυναικός. Αἰσθάνεται βαρύτερα τὸ ἀμάρτημα αὐτῆς ἡ Μαργαρίτα, τὴν ἀπάτην τοῦ Φαύστου, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ νὰ τὸν ἀγαπᾷ εἰσέτι. Ὁ Φαῦστος τὴν προσκαλεῖ νὰ ἐξέλθωσιν εἰς τὸ φῶς, εἰς τὴν ἐλευθερίαν, διότι γλυκοχαράζει ἤδη ἡ ἡμέρα. Ἐπιφαίνεται μετ' ὀλίγον ὁ Μεφιστοφελῆς, καλῶν αὐτοὺς νὰ ἐξέλθωσι· καὶ ἐνῶ δεινὴ πάλη τελεῖται μεταξὺ Φαύστου, Μαργαρίτας, Μεφιστοφελουῦς, ἀκούεται οὗτος ἐπὶ τέλους ἀνακράζων: ἐκρίθη, ἐνῶ φωνὴ ἐκ τῶν ἄνω κραυγάζει—ἐσώθη!

Ἐσώθη ἡ Μαργαρίτα, ἐσώθη ὁ Φαῦστος. Τοιαύτη εἶνε ἡ λύσις τοῦ δράματος. Ἐν τῷ μεσαιωνικῷ θρύλῳ ὁ Φαῦστος τιμωρεῖται, ὡς παραβάς τὰ δόγματα τῆς θρησκείας, ὡς πυ-

νάψας συμμαχίαν πρὸς τὸν Σατανᾶν. Ὁ ποιητὴς Μαυρόου ὑποκύπτει ἐπίσης εἰς τὴν ἔλλειψιν ταύτην τοῦ μέσου αἰῶνος, εἰς τὰς μισαλλοδόξους ιδέας τῶν χρόνων ἐκείνων, διὰ τῆς φρικώδους τιμωρίας τοῦ ἀποστάτου σοφοῦ. Ἄλλ' ἤδη . . . ἐνίκησεν ἡ ἐπιστήμη, θριαμβεύει ἡ συγγνώμη.

Ἡ εἰρκτὴ τῆς Μαργαρίτας εἶνε ἡ ἀφετηρία συγγνώμης καὶ θριαμβοῦ διὰ τὸν Φαῦστον ὑπὸ τοὺς ἤχους ἀρρήτου θρησκευτικῆς μελωδίας, ὑπὸ τὸ μεγαλοπρεπὲς θέαμα θαυμασιῶν κόσμων. Ἡ ἐπιστήμη ἐνίκησε καὶ μετ' αὐτῆς ἐνίκησεν ἡ ἀνθρωπότης. Ὁ καρπὸς τῆς γνώσεως δὲν εἶνε πλέον ὁ θανάσιμος καρπὸς τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ πράγματι ἡ θεία ἐπί γῆς ἀποκάλυψις τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ, ἅτινα κατακτᾷ ὁ ἄνθρωπος τῇ συμπράξει πάντων τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν πονηρῶν πνευμάτων, μετὰ μυρίους δι' αἰῶνων μόχθους καὶ ταλαιπωρίας ἐν τῇ κοιλάδι ταύτῃ τοῦ κλαυθμῶνος, ἐφ' ἧς προωρίσθη νὰ διέλθῃ περιπετειώδη καὶ ἐπίπονον βίον.

Ὑστερον ὁ Φαῦστος εἰσέρχεται εἰς νέον κόσμον. Ὁ ἐπίγειος ἦρως τῆς ἐπιστήμης, διασπῶν τὰ δεσμὰ τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου, ἀναβιοῖ ἐν τῇ καθαρᾷ ἀτμοσφαίρᾳ ὑπερφουῶς ποιήσεως καὶ φιλοσοφίας. Δὲν ἀκολουθῶ σήμερον τὸν Γκαίτην ἐν τῇ κινδυνώδει ταύτῃ ἐκδρομῇ, ἐπὶ τοῦ μεταφυσικοῦ πεδίου, ἐφ' οὗ μέλλει νὰ ἐξελιχθῇ γιγαντιαία πάλη μεταξὺ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος, τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ζωῆς, τῆς ποιήσεως καὶ τῆς τέχνης. Οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ συλλάβῃ κρεῖττον τοῦ Γκαίτου τὴν μεγάλην ταύτην μυστικὴν παράστασιν τοῦ κόσμου, ἣν μετὰ δέους ὀφείλει τις ν' ἀτενίσῃ, ἀλλὰ πρὸ τῶν πυλώνων τῆς ὁποίας ἄς σταματήσῃ ὁ ἀναγνώστης κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην.

Ἡ παράστασις αὕτη εἶνε τὸ λεγόμενον δεύτερον μέρος τοῦ Φαύστου.

* *
*

Ὁ φιλόσοφος Σχέλλιγγ, ἀναγνώσας ἐν ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Φαύστου, ἐχαρακτήρησεν αὐτὸ ὡς τὴν πιστοτάτην καὶ καθαρωτάτην ἔκφρασιν τοῦ αἰῶνος, δημιουργηθὲν ἐκ παντός, ὅτι παρήγαγον ἐν γένει οἱ αἰῶνες, ὅτι ἐκυοφόρησαν ἢ κυοφοροῦσιν. Ἐν οὐδενὶ ποιητικῷ ἔργῳ ἢ ἀνθρωπότης ἀπεκαλύφθη τοσοῦτον πλήρης, τοσοῦτον ἀρτία, ὅσον ἐν τῷ Φαύστῳ. Ἦτο τὸ συμπέρασμα καὶ ἡ εἰκὼν τῆς ἐργασίας, ἣν διεξήγαγεν ἡ ἐπιστήμη ἀπὸ μακρῶν αἰῶνων, ἐξελθόντα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ μεγάλου τούτου δημιουργοῦ. Ὁ Θρῦλος τοῦ Φαύστου ὑπῆρξεν ἡ γνησιωτάτη εἰκὼν τῆς Μεταρρυθμίσεως ἐν τῇ πάλῃ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς παραδόσεως, καθ' ἣν κλίνει ἡ πρώτη. Λήγοντος τοῦ δεκάτου ὀγδόου καὶ ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ἦτο στιγμὴ νὰ διεκδικήσῃ ἡ ἐπιστήμη τὰ δίκαια αὐτῆς, ἐξαγνίζομένη ἀπὸ τῶν προλήψεων καὶ τῆς δεισιδαιμονίας, ἀναβαίνουσα εἰς τὸν ἄχραντον αἰθέρα τοῦ φωτός καὶ τῆς γνώσεως. Ὁ Γκαίτης ἐγένετο ὁ μυσταγωγὸς τῆς μεγάλης ταύτης ἱστορικῆς ἀποκαλύψεως. Ἄλλοι, σύγχρονοι αὐτοῦ, ὁ Βύρων ἐν τῷ Μαμφρέδῃ καὶ οἱ ἐν Γερμανίᾳ, ὁ Maler Müller ὁ Klinger, ὁ Schink, ἀπειραθέντες νὰ πραγματευθῶσι τὸ θέμα τοῦτο, ἀπέτυχον μᾶλλον ἢ ἐπέτυχον.

Ἄλλ' ὁ ποιητὴς τοῦ Φαύστου ἐκέκτητο πάντα τὰ προσόντα. Εἶδε καὶ ἐμελέτησε τὸν κόσμον καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς φάσεις καὶ τὰς ἀπόψεις· ἐπίστευσεν ἐκ περιτροπῆς εἰς τοὺς θεοὺς ὅλων τῶν λαῶν καὶ ὅλων τῶν αἰῶνων· ἠρεύνησεν ὅλα τὰ μυστήρια τῆς φύσεως καὶ τῆς ἱστορίας, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης, ἐπίσης μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας, ὅσον

καὶ μετὰ ποιητικῆς ἐμπνεύσεως. Δι' αὐτὸν ὁ ἔρωσ δὲν ἦτο μόνον αἰσθητικός τις πόθος, ἀλλ' ἀληθῶς ἡ γέφυρα, ἡ ἄγουσα τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ σχετικοῦ εἰς τὸ ἀπόλυτον, ἀπὸ τοῦ πεπερασμένου εἰς τὸ ἄπειρον. Ἐζήτει πάντοτε τὸ φῶς καθ' ἅπαντα τὸν βίον αὐτοῦ, μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἔκλειε τοὺς φυσικοὺς ὀφθαλμοὺς ἐν τῷ γήινῳ τούτῳ κόσμῳ, ἵνα εἰσέλθῃ εἰς τὸν κόσμον τῆς αἰωνιότητος καὶ τῆς ἱστορίας. Αὐτός, ὁ μέγας ἐθνικός, εἶχε βαπτισθῆ μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης ἐν τῇ ἱερᾷ κολυμβήθρᾳ τοῦ Πανθεισμοῦ, ἀπεκαθάρθῃ παντὸς ρύπου τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου, οὕτω δ' ἔχων, κατῆλθεν ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τοῦ κόσμου τούτου τοσοῦτον εὐτυχῆς καὶ τοσοῦτον καλλίνικος. Ἀπὸ τοιοῦτου μαγικοῦ ἐργαστηρίου ἦτο ἐπόμενον, ὅτι ἔμελλε νὰ ἐξέλθῃ ὁ Φαῦστος. Ὁ ἀποστάτης σοφὸς ἔλεγεν ἐν τῇ ὑστάτῃ τῶν στιγμῶν : « τὰ ἔχνη τοῦ ἐπιγείου βίου μου οὐδέποτε εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξαλειφθῶσιν εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ». Ἀπὸ τοῦ πεζοῦ τούτου κόσμου εἰσερχόμενος εἰς τὸ ἄσυλον τῆς αἰωνιότητος, ἠτένιζε πλήρης θείας ἡδονῆς τὰς ἀθανάτους εἰκόνας τῆς ὑστεροφημίας, τὴν μεγάλην ἱστορικὴν παλιγγενεσίαν, ἣτις ἐπιφυλάσσεται διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ κόσμου τούτου. Προφητεία, ἣτις ἔσται ἐπίσης ἀληθῆς δι' αὐτὸν τὸν Γκαίτην, μετὰ τοσαύτης ἀριστοτεχνίας κατορθώσαντα νὰ λύσῃ ἐν τῷ δράματι τούτῳ τὸ πρόβλημα τῆς ἀνθρωπότητος, ν' ἀποκαλύψῃ καὶ νὰ παραστήσῃ τὸ ἐπὶ τῆς γῆς ἀπώτερον μᾶλλον ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῆς σταδιοδρομίᾳ, ζητούσης ἀείποτε

περισσότερον φῶς!

